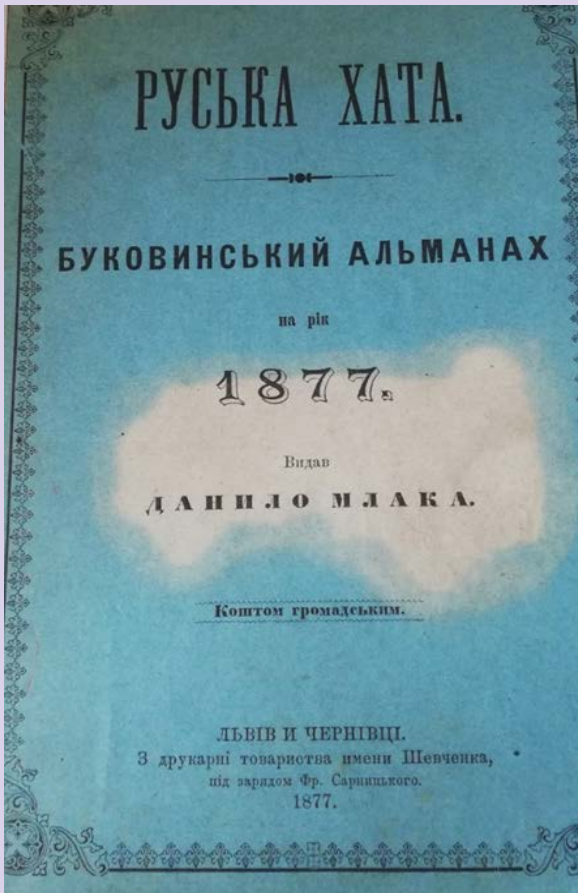

Національна академія педагогічних наук України
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського

Книжки-ювіляри — 2022

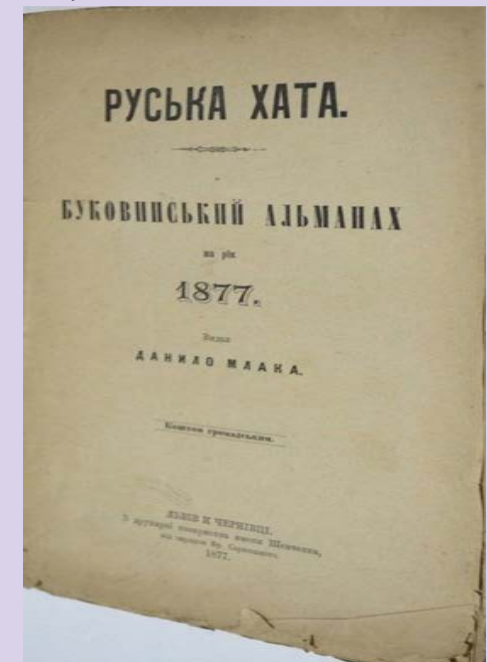

РУСЬКА ХАТА.
БУКОВИНСЬКИЙ АЛЬМАНАХ

(До 145-ти річчя видання)

«Руська хата» – перший український літературний альманах на Буковині упорядкований та виданий С. Воробкевичем у 1877 р. за громадський кошт. Збірник мав загальноукраїнське значення, оскільки містив твори письменників й етнографів з Буковини, Галичини та Наддніпрянської України, що було прогресивним кроком в умовах панування на західноукраїнських землях чужої мови та культури. Як зазначив автор у передмові до видання «Нехай же альманах причинеться до єдності літературної Буковини, Галичини та України».

«Руська хата» – продовжила традицію видання альманахів-календарів на Буковині. Зокрема у 1885 р. був опублікований літературно-художній і публіцистичний збірник «Буковинський альманах», упорядкований на честь 10-річного ювілею заснування у Чернівцях українського студентського товариства «Союз».

Руська хата : буковинський альманах на рік 1877 / видав Данило Млака [С. Воробкевич]. — Львів ; Чернівці : З друк. имени Шевченка, під зарядом Фр. Сарницького, 1877. — 218 с.

Літературна спадщина представників Буковини у альманаху репрезентована поетичними творами **Ю. Федьковича** («Явір», «Де доля?», «О чом Дунай!»), **С. Воробкевича** («Мені однаково», «У степу», «Нечай» та ін), **Г. Воробкевича** / Наум Шрам / («Думки», «Берестечко») та етнографічною розвідкою **І. Мартиновича** «Храм на Буковинській Русі» (про традиції церковних свят).

Я В І Р.

Стоїть явір над калинов —
Широкий лист обпадає,
Під явором калиночка —
А явір і укриває.
На калині ягідочки,
На яворі а нічого;
Така доля пани-брати
Чекає з нас не одного.
Літі крне від упалу,
Зимі листок розсипає,
Невгадану свою долю
Широким укриває;
А та доля малівана
К соловію в гніздо гнеться,
Коло серця молодого
Як гашечка чорна веться.

Поклянь явір, покинь бідний
Пиху укривати,
Та вчи ліпше своє серце
Лишенько ховати.
Навчинь — добре, а не навчинь —
Усихай небоже!
Хіба даром зеленіти? —
Пожаль ти ся Боже! —

Федькович.

47

НЕЧАЙ

поема історична

Данила Млаки.

(присвячена братям Бар-ським.)

I.

„Ще день Україну катували
Ляхи ета дені, що один,
Один останній сумували
И Україна и Чигрин!“

Шевченко.

Ляхті у Польщі знов тісно стало,
Знов на Вкраїну тьмою вертає,
Бори, безкраї стони, загони
Бідному люду знов видерає.
Бідна сірома гнеться у двос,
Знов в Українців дзвонять кайдани,
Робить сірома погань броварська
Мов в фараонській в'язі неволі.
Ріже нагайка плечі козацькі;
Стогне сірома в ляхській неволі:
„Лишенько, горе!“ Шляхта панує,
Народ рабствує, гнеться у двос.
Жид-арендатор, Юда та Лейба
З бідного люду кров висосає;
Народ рабствує, наче в Єгипті,
Сам и не знає, за що страждає.

Ой зборівське лянське слово
Мов на морі піна,
Ой щербата твоя доля
Люба Україно!
Ой жне, панує крийда,
А правда в могилі,
Чи ж вам крила повтинали
Вірли опозкрилі?
Чи, Україно, твоя доля,
В морі потонула?...
Не втонула, не пропала,
На час лиш заснула,
Прокинеться — и козацтво
Стане знов чим було.
Дане слово у Зборові
Тоно не забуло!
Ще не згів черв'як ратище,
Не трісла гірниця,
Ще незг'яла ржа янчарку
Ні шаблю-сестрицю!...

Творчу спадщину літераторів Галичини у виданні представлено гуморескою в прозі **А. Шанковського** / криптонім **А.Ш.** / «Споминка про недавну бувальщину» та поетичними творами **К. Устияновича** («На зорях», «Молитва», «Думка»).

НА ЗОРЯХ.

Пливъ високий пологини
Хмари досягає,
А я з него Бутковину
Оком праїтаю,
И рахую гори, доли,
Ріки и могилы
И людство, що до окола
Грудь землі покрито.
И пускаю в темне лоно
Дів мисль-сокола
И в умі — мов на дозвоні —
Важу нашу долю....

Страх як тяжка. — Мов прокляін божий
Грима, оумна и величава.
Олітає в залиці ворожі,
У слези, кров и месть лукаву
Над нами звисла и мене
Гризе и мучить и палить
И душу не и серце мие
В розлуці пісноту там варить —

А бори и поле и гори свободні
Похмуро всі в очі мені заглядають

ДУМКА.

Покрай пинині долини
Гора піднімаєсь;
А по ній стара руїна
У землю хоплєсь.
Хоплєсь у могилу,
По віку струдженим;
Кроєм кордони військами,
Морем сліз послим.
По ній гору, по ній знаєи
Крутить ся дукано
Мала річка й підняває
Славую Сучану.
Вється річка Сучаниця
Вється між горами —
Прозираєсь у ній город
Сумними очима.

Прозираєсь в ній забута

А Феська вже аж тоді призналась, що з дяком сивала, як через два роки першу дитину появила. З великих радощів чоловік не був її за се й не лаяв. Та й дяк без кроніла не смів ніколи до Її хати приотунитись.

СПОМИНКА ПРО НЕДАВНУ БУВАЛЬЩИНУ *) (Гумореска)

Було то в 1849 році. Збунтовали ся в Угорщині Маляры, зворухили ся у В'єдні Н'ємці, зледадали ся у насъ Ляхи.

Сумий стали в Галичині панове старостове та трепетали зъ переполоху, роздумуючи надъ тымъ, що стане ся съ Чорноковичами? Такъ, бачте, називали в алоповістимъ сорокъ-девятимъ році партію правительственну, которой в кождімъ циркуляримъ городъ приред- нымъ репрезентантомъ бувъ староста, тогдѣ ще звичайно Н'їмець, Чехъ або зв'їмчій Ляхъ. Сумну же хмару, котра в тыхъ прикряхъ для

МОЛИТВА.

Чудо чудесное!
Память безпечная,
Близкаго наглая,
Всѣ освѣтляюча!

Будь ми включницею
Ладною, вірною
Теплою, щирою
Милости людскої.

А коли стрітїш ту
Занисть голодную,
Кривду не добрую
Серце невдячне,

З творчого доробку майстрів художнього слова Наддніпрянської України у збірнику опубліковано оповідання **О. М. Куліш** (псевдонім Ганна Барвінок) «Чорт у кріпацтві» та «Трудящий шукає долю, а доля шукає трудящого», написані авторкою за мотивами реальних історій.

ЧОРТ У КРЕПАЦТВІ.

Записала з народніх уст
Ганна Барвінок.

Був собі дід богоугодний, — такий бачте, що ні пів слова не збреше и нікого й на волосину не скривдить. И була в того діда баба, та й приехидна! Не дав їм Бог замолоду діток, дак ість ёго баба та й ість! Вже с того діда зосталось не більше снасті, як на малу дитину: усього ззіла. А ёго Бог якось таки держить на світі. Зовсім ид землі похилився, а Бог ёго держить. И діло він робить, и пахарства не кдається. Сказано — сила Божа в немоці звертується.

От бабі й нудно: що чого сей дід на світі живе! Приміла б ёго згламала. „Покину песького діда!“ думає собі, та й покинула. У сусіде впросилась, до такої ж як сама, ягї, аби хоч сим свого старого збагнітувати. Бачить тоді бідолаха, що зовсім лихо, пійшов до церкви. „Помолюсь (думає) Господеві: як він звелить міні горювати на старості літ моїх, так горюватиму.“

А жив той дід богоугодний на одшибі за греблею. Гребля предовга, а ще на провесні грязь придалась. Важко було тімасі плентатись до церкви; „та вже (мислить собі) якось доплентаюсь. Ще й до вутрені не давонили (а се було в неділю). Ще тільки що почали з села

*) Ся пісня основана на переказі народнім записанім в Тернопільщині

Трудящий шукає долі, а доля шукає трудящого.

Записала з народніх уст Ганна Барвінок.

Зоставсь я хлопцем од батька й од матери одинадцяти год. Коли б сам, то пішов би в найми: світ широкий; ато ще зоставсь брат воємн літ и сестра пяти годочків. У хаті німо, сумно. Перш, скоро ми посиротіли, дак неділь зо три бігала то одна, то друга сусідка. Хліба замісить, сорочку випере, наварить, нагодує и пійде. Всього було ще до волі. Батько й мати повмарали від якогось мору, одного дня й повмарили, дак усього було повно. А далій — не стало вже ні пшонця, ні олійки: все якось позникало швидко. Покинули нас люде самих у хаті. Що нам робити? Счепив я руки... Треба міні самому топтити піч, самому хліб місити, некти. Борощню ще було, и дровець на дровитні призапасив покійничок батько, наче знав, що хутко ёму помирати. Трісочок сухеньких було до волі. Він був собі убогий, та хазяїнуватий; а піднявся из сиріцтва, бо старший брат завладав батьківщиною, а ёго подав, як-то кажуть, чужим рукам на потиранне. Ходив по наймах, докіль пристав у прийми до моєї ж таки матери, такої ж сироти, без батька й матери. Городець тільки мала та хатину пустку. От и розжились були помалу.

Галицька Русь в починах козацько-шляхоцької усобиці.

Історична розвідка П. Куліша.*)

Обшир першої и останньої боротьби польського елементу з руським. Торгове значіння Червоної Русі в Польськім королівстві. — Наплив чужоземних народностей у Русь підкарпатську. — Животність руської народності під чужоземними впливами. Розвиток фізичної и духовної енергії в підкарпатській Русі. — Вплив карпатського Підгір'я на Подніпрянщину. — Рух руського лицарства від Дністра к Дніпру. — Розвиток сільського господарства під напором азіатської дичі. — Панування польського елементу над руським. — Трагічна сторона сполучення Русі.

Для сучасного нам руського світа Червона або Галицька Русь так як би не існувала; однак історія, що пояснює теперішність минулистю и відгадує з неї будучину, зберегає перекази кожної складової часті даної суспільності и ніколи не забуде, хто в якій степені споріднений з Росією. Історія теперішності, що розвивається током подій, с кожною новою добою свого розвитку, оглядається щораз цікавіше на часи давно минувші. Що вона перше лишала на боці, яко маловажне и непотрібне, тепер знадобилось її для огляду в зв'язі з речами дуже важними и кінчними. Що вона колись спеціалізувала у виключних видах oddільного племені або горожанської суспільності, тепер лучить в систему людської діяльності, спільної кільком племенам и народностям.

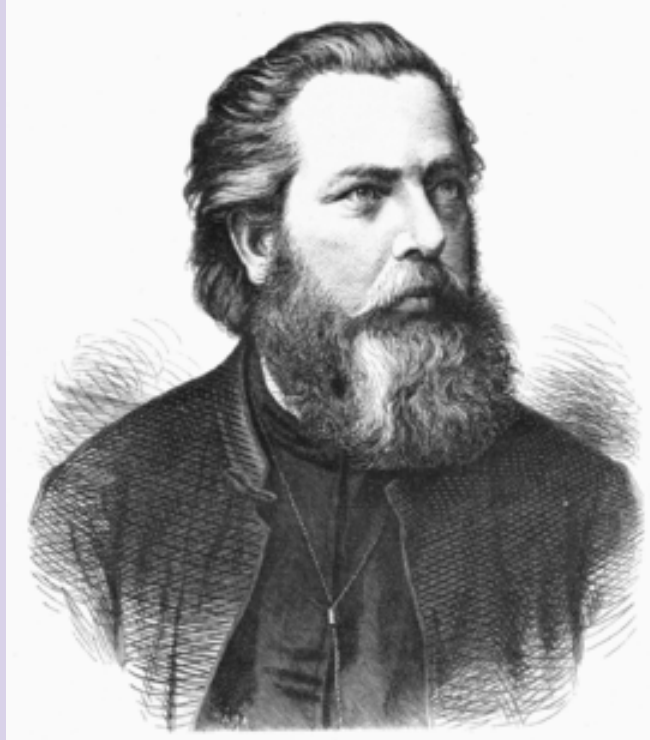
На цілім просторі руських и польських займищ, між Дніпром и Карпатами, піде процес обоюдної впливу двох ривалізуючих елементів не представляє стілько неусталий и стілько непевної боротьби їх між собою, як в тій землі, котру перший оснудатель руської держави, київський Володимир, взяв у Дяхів під Угорськими горами. Чер-

*) Подасмо сю интересну статью Вн. автора в перекладі, однак без великих змін що до річи, хоч не годимося з усіма його поглядами, котрих спростовання и розбір лишатмо нашим историкам. Ред.

Також у альманаху вміщено праці з творчого доробку **П. Куліша**. Це історична розвідка «Галицька Русь в починах козацько-шляхоцької усобиці» про становище Галичини в роки козацької революції середини XVII століття. А також лібрето «Хуторянка або співана хвала молодій перед весільними гостями»

С. І. ВОРОБКЕВИЧ – ЗАСНОВНИК І РЕДАКТОР АЛЬМАНАХА «РУСЬКА ХАТА»

СИДІР ІВАНОВИЧ ВОРОБКЕВИЧ (1836 – 1903) – український письменник, композитор, музично-культурний діяч, православний священник, педагог, редактора часописів Буковини, художник.

Народився С. І. Воробкевич 5 травня 1836 року в Чернівцях, у родині протоієрея Івана, викладача філософії та катехита місцевого ліцею. Закінчив гімназію і духовну семінарію у Чернівцях, Віденську консерваторію (1869). Висвячений на православного священника. Від 1867 викладав спів у Чернівецькій духовній семінарії та гімназії, з 1875 – професор богослов'я Чернівецького університету.

1875 очолив «Руське літературне товариство», 1876 – студентське товариство «Союз», 1877 – один із засновників і редакторів альманаху **«Руська хата»**, 1884 – перший голова заснованого в Чернівцях «Руського літературно-музичного товариства».

Свої літературні твори підписував різними псевдонімами – Данило Млака, Данило Маковічук, Морозенко, Сирота з Буковини, Іван Іванів з Кіцманя й іншими, проте загальновідомим залишився як Данило Млака.

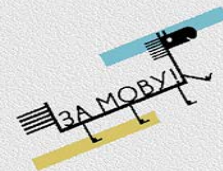
Сидір Воробкевич писав українською, німецькою і румунською мовами. У літературному доробку письменника – вірші (у тому числі цикли поезій), поеми, оповідання, повісті історичного, романтичного, реалістичного та соціально-побутового жанрів, драматургія. Його найвідоміші твори: «Турецькі бранці» (1885), «Мість Чорногорця» (1876), «Нечай» (1868), «Петро Сагайдачний» (1884), «Кочубей і Мазепа» (1891), «Блудний син», «Пан мандатор», «Думки з Буковини» (1863), «З нещасної Болгарії» (1876), «Над Прутом» (1901). Написав 18 драм для театру «Руська бесіда». Повне зібрання творів С. Воробкевича у 3-х томах виходило друком упродовж 1909 – 1911 рр.

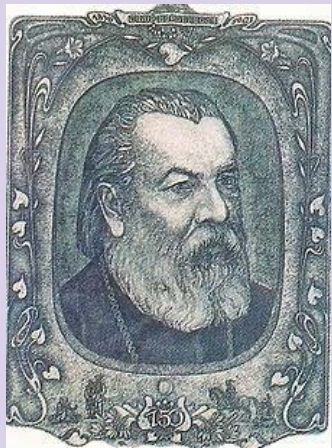

С. Воробкевич був одним із найпопулярніших письменників і композиторів на Буковині та в Галичині. Найбільшою майстерністю відзначені його ліричні та релігійно-патріотичні вірші, а такі як «Збудилась Русь», «Рідна мова», «Руська піснь» стали хрестоматійними. Надзвичайною популярністю користувалася його пісня-вірш «Мово рідна». До 1939 р. її друкували в букварях, читанках і співанках для школярів.. Після проголошення Незалежності України цей вірш повернувся на сторінки дитячих книжок.

Сидір Воробкевич РІДНА МОВА

Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Тільки камінь має.
Як ту мову мож забути,
Котрою учила
Нас всіх ненька говорити
Ненька наша мила?
Як ту мову мож забути,
Та ж звуками тими
Ми до бога мольби слали
Ще дітьми малими;
У тій мові ми співали,
В ній казки казали,
У тій мові нам минувість
Нашу відкриваали.
Мово рідна, слово рідне,
Хто ся вас стидає,
Хто горнеться до чужого,
Того бог карає;
Свої його цураються,
В хату не пускають,
А чужії, як заразу,
Чуму обминають.
Ой тому плекайте, діти,
Рідну руську мову
Вчиться складно говорити
Своїм рідним словом!
Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Але камінь має.

С. Воробкевич досліджував український музичний фольклор. Результатом його багаторічної праці в галузі вивчення буковинських народних пісень стала розвідка «Наша народна пісня», завершена у 1865 році. Письменник з великою любов'ю та пієтизмом ставився до української народної пісні, називав її «талісманом, що відкриває таємницю минулого», закликав уважно вивчати її бо це «історія народу».

У композиторській спадщині С. Воробкевича літургійні пісні й псалми, хорові твори, сольні пісні, оперети. Серед музичних композицій 20 на слова Т. Шевченка, понад 30 на вірші молдовського поета Васіле Александрі, низка пісень на слова М. Шашкевича, Ю. Федьковича, І. Франка. Написав музику до 15 театральних вистав.

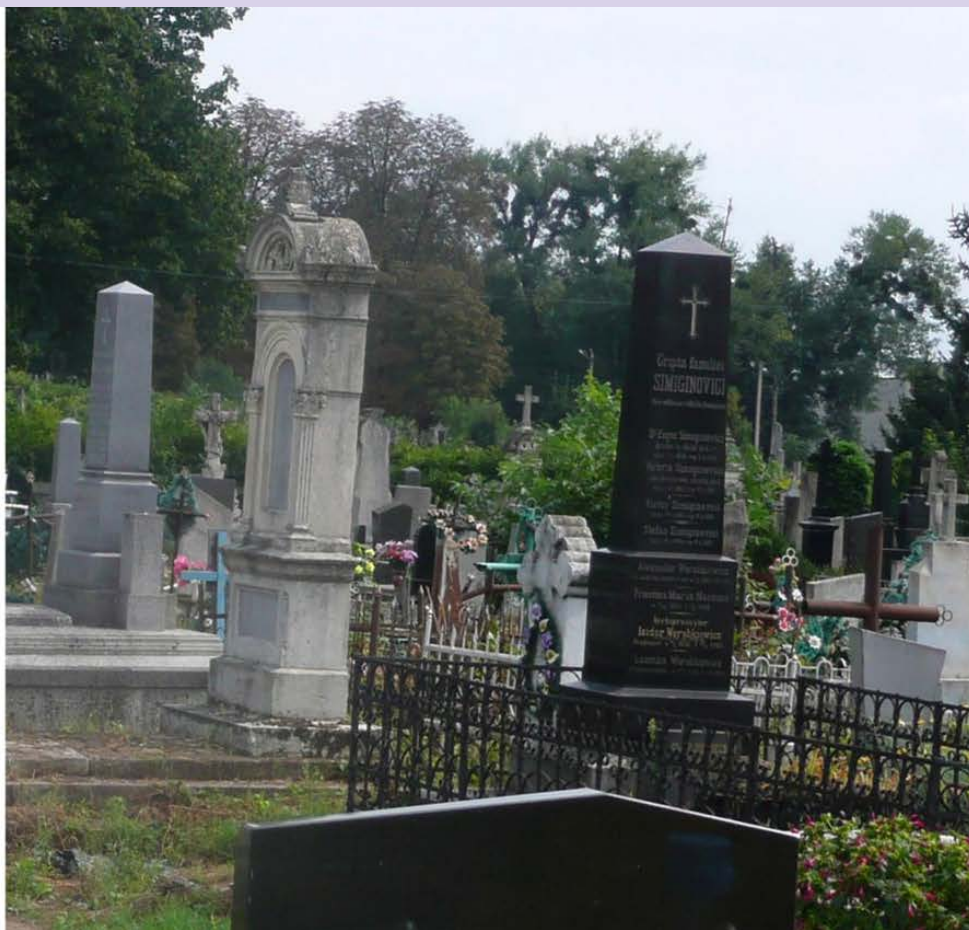

Поряд з композиторською та літературною діяльністю С. Воробкевич багато сил віддавав музичній педагогіці. Сам складав та публікував пісенники й невеличкі підручники з сольфеджіо, теорії музики і гармонії для школи. Це були перші українські зразки музично-педагогічної літератури на Буковині. У 1870 р. в Чернівцях вийшов друком перший збірник С. Воробкевича, призначений для школярів, до якого увійшло 20 пісень. Діяч нерідко виступав із лекціями про музику, писав науково-популярні статті на різні теми. Наприкінці 70-х років з'являється цикл його статей «Наші композитори».

Помер С. Воробкевич 19 вересня 1903 року. Похований на Руському цвинтарі в Чернівцях разом із дружиною Леонтиною та донькою Вікторією.

Могила на міському цвинтарі в Чернівцях, у якій похований С. Воробкевич.

МАТЕРІАЛИ ПРО ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ С. ВОРОБКЕВИЧА

Гусар Ю. «Минають дні», а його «огні горять» [про Сидора Воробкевича] / Юхим Гусар // Буковинське віче. — 2013. — 14 червня (№ 24). — С. 4.

Гусар Ю. Жайворонок нової доби : [про Сидора Воробкевича] / Юхим Гусар // Буковинське віче. — 2016. — № 16. — 28 квітня. — С. 3.

Мельничук Б. Сидір Воробкевич у художній літературі : до 180-річчя від народження видатного письменника й композитора / Богдан Мельничук // Буковинський журнал. — 2016. — № 3/4. — С. 88 — 97.

Никоненко П. «Я русин, але при тім правдивий буковинець» : [про Сидора Воробкевича] / Петро Никоненко // Буковина. — 20 16. — № 20. — 13 травня. — С. 4.

До ювілею Сидора Воробкевича : 180 років від дня народження // Шкільна бібліотека. — 20 16. — № 4. — С. 6.

Шилук Л. Жайвір буковинської весни : до 180-річчя від дня народження Сидора Воробкевича / Любов Шилук // Час. — 20 16. — № 18. — 5 травня. — С. 12.

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ С. ВОРОБКЕВИЧА

*Меморіальна дошка на
будинку
в Чернівцях, де проживав
письменник*

Пам'ятник С. Воробкевичу в Чернівцях

Адреса:
вул. М. Берлинського, 9
Київ, 04060
Україна

E-mail:

dnpb@i.ua (для офіційних звернень)

dovidka_dnpb@i.ua (для довідок)

**fond.dnpb@ukr.net (послуги для
віддаленого користувача)**

metodist08@i.ua (методичний супровід)

**Виставку підготувала Дроншкевич О. В. – головний
бібліотекар відділу зберігання фонду та обслуговування
користувачів (завідувач – Бондарчук О. Б.)**

**Використано матеріали з фонду ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського та інтернет-ресурси**